

MÜZİK BİLİMLERİ DİZİSİ 7

MÜZİK SOSYOLOJİSİ

Sosyolojiden
Müzik Kültürüne Bir Bakış

EDİP GÜNAY

 BAĞLAM

Bağlam Yayınları 262
İnceleme-Araştırma 182
ISBN 978-975-8803-54-5

Edip Günay
Müzik Sosyolojisi
Sosyolojiden Müzik Kültürüne Bir Bakış

© Bağlam Yayıncılık
© Edip Günay

Birinci Basım: Mart 2006
İkinci Basım: Ocak 2011
Üçüncü Basım: Nisan 2021
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Baskı: Umut Kağıtçılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. No: 11/1 Başakhan Merter/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 44685
Matbaa Sertifika Numarası: 45162

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
I. Bölüm	
GİRİŞ	9
Sosyoloji, Müzik ve Müzik Sosyolojisi	11
Sosyoloji (Toplumbilim)	11
Müzik	16
Müzik Sosyolojisi.....	19
Bilim ve Müzik Sosyolojisi.....	22
Bilim.....	23
Bilimlerin Sınıflandırılmaları ve Müzik Sosyolojisi.....	24
Müzik Sosyolojisinin İşgörülleri.....	26
II. Bölüm	
BİLİMLER VE MÜZİK SOSYOLOJİSİ.....	33
Müzik Sosyolojisinin Diğer Bilimlerle İlişkileri.....	35
Tarih ve Müzik Sosyolojisi	35
Siyaset ve Müzik Sosyolojisi.....	39
Siyaset ve Müzik Sosyolojisi İlişkileri Nerelerde Aranabilir?	51
Müziğin Siyasal Gücü Üzerine Hipotezler.....	52
Müzik Coğrafyası ve Müzik Sosyolojisi	54
Hukuk ve Müzik Sosyolojisi	56
Ekonomi ve Müzik Sosyolojisi.....	64
Psikoloji ve Müzik Sosyolojisi.....	75
Eğitim ve Müzik Sosyolojisi	84
Kültür ve Müzik Sosyolojisi.....	94
III. Bölüm	
TERİMLER, AÇIKLAMALAR, ÖRNEKLEMELER.....	119
Terim ve Kavram	121
Terim.....	121
Kavram.....	122
Toplum.....	124
Toplumun Temel ve Genel Özellikleri	126
Kalabalık	132
Cemaat.....	135
Toplumsal Grup.....	140
Toplumsal Kurum.....	143
Toplumsal Sistem	146
Toplumsal Norm	153
Toplumsal Statü.....	156
1. Verilmiş Statüler (Ascribed Status).....	158
2. Kazanılan Statüler (Achieved Status).....	159

Statü Deęiřtirme.....	161
Statü Aktarımı	161
Toplumsal Rol	161
Toplumsal Rollerin Önemi.....	162
Rol Çeřitleri	163
Bireysel Roller - Kolektif Roller	163
Saydam Roller ve Maske Roller.....	164
Roller ve Hiyerarři	165
Rollerin Çatışması.....	165
Rollerin Birbirini Pekiřtirmesi	165
Rol Terimine Farklı Yaklaşımlar	166
Toplumsallařma	178
Müzik Aracılığı İle Toplumsallařma Nasıl Saęlanabilir?	184
Toplumsal Deęiřme.....	186
Kültürel Deęiřme - Toplumsal Deęiřme.....	187
Toplumsal Deęiřimi Etkileyen Müzikle İlgili Nedenler.....	189
Yabancılařma	190
Yabancılaşmanın Göstergeleri	192
Toplumsal Tabakalařma	196
Liderlik.....	200
Toplumsal Etkileřim.....	203
Toplumsal Hareketlilik.....	206
IV. Bölüm	211
MÜZİK VE TOPLUM ÜZERİNE MAKALELER.....	211
Kültürümüzün Önemli Bir Deęiřkeni: Halk Eğitimi.....	213
Öneriler	215
Kaynakça.....	217
Meslek ve Müzik Sosyolojisi	218
Müzik Sosyoloęunun Nitelikleri	222
İzmir Devlet Senfoni Orkestrası ile Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri Bölümü Arasındaki İlişkiler	227
Halk Müzięimiz Üzerine Görüřler	229
Halk Müzięinin Yurdundaki Oluřumlar	230
Bileřke Müzikler	230
Halk Müzięi Metalařıyor mu?	232
Halk Müzięi Göç Ediyor	234
Halk Müzięinde Geleneksellik	235
Saptamalar	237
Müzik Eęitimcileri Yetiřtirmek (Genel Bakış)	239
Vurgulamalar.....	240
Müzikolojide Ara İnsangücü Gereksinimi.....	241
Kaynakça.....	242
DİZİN.....	247

ÖNSÖZ

Bugünlere dek sosyolojinin temel kavramları ile birleştirilmeye çalışılarak hazırlanmış bir müzik sosyolojisi kitabının yazılamamış olmasının nedenleri arasında; sosyologların müzisyen olsalar bile konuya ilgi duymamaları ya da müzisyenlerin sosyoloji alanına eğilmemeleri gösterilebilir.

Ülkemizde müzik sosyolojisi ilk kez o zamanlar Ege Üniversitesi'ne bağlı olan ve sonradan Dokuz Eylül Üniversitesi'ne bağlanmış olan Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü'nün programlarına alınmıştı ve on iki kredilik bir Müzik Araştırmacılığı programı içinde görülmekte idi. Ders sorumlusu, aynı zamanda bölüm başkanımız olan Prof. Dr. Gültekin Oransay idi. Daha sonra ders bana geçtiğinde, müzik psikolojisi ile birlikte her iki dersi ayrı ayrı kredili olarak düzenleyip sonraki çalışmalara önkoşul olarak düşündük ve Sosyolojiye Giriş ile Psikolojiye Giriş'i programa koyarak öğretimini sürdürdüm. Yıl 1983 idi.

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi Bölümü'ne geçtiğim 1987 yılından sonra bu kurumun lisansüstü programına Müzik Sosyolojisi'ni koydurarak, öğretim görevlisi Ali Seçim Pak tarafından verilmesini sağladım. Ders bugünlerde de başka bir öğretim üyesince verilmektedir.

İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın Müzikoloji Bilim Dalı programlarında bulunan müzik sosyolojisini, bu bölümün koşullarına uygun olarak 2001 yılından bu yana vermeyi sürdürmekteyim.

Ülkemizde müzik sosyolojisi konusunda yazılmış bir temel kaynağın gerekli olduğunu yıllardan beri görmekte olmama karşın bu çalışmayı genç bilim insanlarının yapmalarını bekledim. Ancak bu beklentim boşa çıktı ve gelecek günler için de umutsuzluğa kapıldığımdan kendim yazmaya karar verdim ve istedim ki kitap, bundan sonra benzer biçimde yapılabilecek çalışmalar için bir başlangıç niteliği taşıсын. Hemen anımsatmakta yarar gördüğüm bir durum ise bugüne kadar ülkemizde müzik sosyolojisi ile ilgili makalelerin, kitap bölümlerinin yazılmış olmasıdır. Birçok kaynakta ise çok değerli paragrafların olduğunu birlikte görüyoruz.

Kitabımız alana yeni yeni ilgi duymaya başlayan herkes için olduğu kadar, üniversitelerde lisans düzeyinde okutulmakta olan Müzik Sosyolojisi dersleri için de düşünülebilir. Lisansüstü düzeyde verilen müzik sosyolojisi ile ilgili çalışmalar için ise bir ön hazırlık kaynağı gibi kabul edilebilir.

Müzik Bilimleri Dizisi'ni kurarak sürdüren ve kitabın basılmasını sağlayan Bağlam Yayınları'na ayrıca teşekkür ederim.

Edip GÜNAY
Etiler - İstanbul,
Mayıs 2005

I. Bölüm

GİRİŞ

Sosyoloji, Müzik ve Müzik Sosyolojisi

Müzik Sosyolojisi; genel sosyoloji ve diğer (özel) sosyolojiler ile müzik bilimlerinin ve müzik sanatının örtüştüğü alanlarda çalışmalar yapan bir özel sosyoloji dalıdır. Genelde ve özelde sosyolojinin tüm alanları ile ilgili olduğu kadar, müzik sanatının ve müzik bilimlerinin çalışma alanları ile de bir o kadar ilgilidir. Bu nedenle bir müzik sosyoloğu, hem sosyoloji ve hem de müzik sanatı ile müzik bilimlerinin ortak alanlarında çalışmak zorundadır. Müzik sosyolojisi böylece her iki alana değinilerek ve gerekli araştırmalar yapılarak oluşturup geliştirilebilir. Ancak unutulmamalıdır ki müzik sosyolojisinin de kendine özgü konuları, sorunları ve bu sorunlarla ilgili araştırma çabaları vardır. Bu tür çabalar onu, kökler sosyolojide olsa da özgünleştirir. Fakat başlangıçta her iki alanın ortak kavramları veya sosyoloji kavramlarının müzik alanındaki yansımaları -bir bakıma sosyolojiden müziğe bakış- birlikte ele alınmalıdır, diye düşünüyoruz. Bu çeşit yaklaşım okumayı kolaylaştırabilir ve bir bilim dalında çalışmanın ön koşulu olarak o bilim dalı ile yakından ilgili kavramları bilmenin ve doğru olarak kullanabilmenin gerektiğini düşünürsek yanlış anlamaları önleyebilir.

Sosyoloji (Toplumbilim)

Sosyoloji (Fransızca: sociologie) sözcüğünü tarihte ilk kez Fransız toplum kuramcısı Auguste Comte (1798-1857) kullanmıştır. Sözcük; Latince 'socius' (toplum) ve Grekçe 'logos' (bilim, bilgi) sözcüklerinin birleştirilmelerinden oluşturulmuştur. Dilimize Fransızcanın etkili olduğu yıllarda, o dildeki okunuş biçimi ile geçmiştir.

Sözcük kullanılmaya başlandığı yıllarda Fransa'da, Latince bir kökene Grekçe bir takı getirilerek yapılmış olduğu için arı diltillerce uzun zaman benimsenmek istenmemiştir. Fakat daha sonraları sosyoloji terim olarak Avrupa'da yaygınlaşmıştır. Bazı kaynaklardaki ve dillerdeki karşılıkları ise şöyledir:

Sociology (İngilizce) Toplumbilim (Ozankaya, 1975)

Soziologie (Almanca) Gesellschaftswissenschaft (Sprachbrockhaus)

(Toplumbilim) İctimaiyat (Eski terim) Sosyoloji (Devellioğlu)

Sosyolojinin kurucusu olarak Saint-Simon (1760-1825) gösterilmektedir.

"Saint-Simon, sosyoloji dediğimiz bu yeni bilimin yalnız planını yapmakla kalmadı, bu planı gerçekleştirmeyi de denedi. Devrimizin düşüncesini besleyen bütün fikirlerin zaten gelişmiş tohumlarını Saint-Simon'da görüyoruz. (Durkheim'dan aktaran: D. Ergun) Durkheim'ın bu düşüncesi, bugün genel olarak birçok sosyolog tarafından haklı olarak paylaşılmış ve Saint-Simon çağdaş sosyolojinin ilk kurucusu olarak kabul edilmiştir. Saint-Simon'un bu kuruculuğu, sadece tohum

halinde de olsa on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl sosyolojilerinin konularının çoğunun ilk önce onun çalışmalarında görülmesiyle anlaşılmaktadır.”¹

Adı konulmuş yeni bir bilim olarak sosyolojinin ortaya çıkışı her ne kadar XIX. yüzyılın ortaları² gösterilse de insanların yaşadıkları toplum ile ilgili ve anlamlı düşünceleri; toplum olarak yaşamın başlangıcına kadar götürülebilir. İnsanların yaşadıkları toplumla ilgili bu düşüncelerinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda günümüze kadar gelen o zamanki düşünce sahiplerinin "toplumsal felsefeciler" olduğu söylenmektedir.

"Sosyolojinin hazırlık döneminde insan ve toplum konusundaki sorular felsefenin içinde ele alınmış oldukları için daha çok toplumsal felsefe yapılmıştır. Toplumsal felsefe, toplumsal gerçeği ve onun sorunlarını kavramaya ve idealist de olsa ortaya belirli toplumsal kalıplar ve bir genel düzen ya da evrim şeması çıkarmaya yönelik toplumsal düşünceler bütünüdür.”³ (Tolan, 1996:1'den)

"Toplum sorunları ile ilgili en eski belgelerin 'mithos'lar olduğu, bu verilerin hayal güçlerine ve dinsel diyebileceğimiz inançlara dayalı fantezilerden oluştuğu düşünülüyor olduğundan güvenilemeyeceği; bu nedenle toplumsal öğretiler tarihinin ancak eleştirel ve felsefi düşüncenin gelişmeye başladığı, belgeleri günümüze kadar gelmiş olan eski Greklerden başlatılabileceği ifade edilmektedir; Platon (M.Ö. 427-347) ve Aristo (M.Ö. 384-322).

Bilimsel düşünce ile inceleme fikrinin ise Rönesans'tan sonra geliştiği giderek Auguste Comte (1798-1857) ile Frédéric Le Play'e (1806-1882) uzandığına değinilerek, doğa bilimlerinin kullandığı yöntemlerin toplumsal olgulara uygulanması ise ancak 1918 yıllarına doğru Birleşik Amerika'da başlayıp zamanımıza dek geliştirilerek sürdürülmüş olup sosyoloji, zamanımızda kendi bilim çağını yaşamaktadır denilmektedir.”⁴ Sosyolojinin XIX. yüzyıldan başlayarak bilimsel araştırma düşüncesi ile birlikte gelişmeye başlamasının ardından müzik sosyolojisi ile ilgili düşüncelerin de tarihten gelen bilgilerin devamı ile birlikte geliştirilmiş olabileceği yordanabilir.

Sosyolojinin Türkiye'de görünen başlangıçlarını H. B. Kaçmazoğlu'ndan alıntulalım:

¹ Doğan Ergun, 100. Soruda Sosyoloji El Kitabı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1974, s. 31-32.

² Saint-Simon'un öğrencisi ve dostu olan Auguste Comte, 1820-1826 yıllarında önce "toplum fiziği" sonra "sosyoloji" adını verdiği alanda ilk denemelerini yazdı. 1830-1842 yılları arasında ise altı ciltlik *Course in Positivist Philosophie*'yi yazarak "sosyolojik araştırmanın özgül nesnelerini, iktisadi yaşamı, bireysellik biçimlerini, aile yapısını, işbölümünü, dili ve din konularını tartıştı. G. Marshall, *Sosyoloji Sozlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1998, s.106.

³ Gönül İçli, *Sosyolojiye Giriş*, s.11.

⁴ Geniş biçimde yararlanılarak ve özetlenerek alınan kaynak: Nurettin Şazı Kösemihal, *Sosyoloji Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1974 ve 1982, s.11-12.